

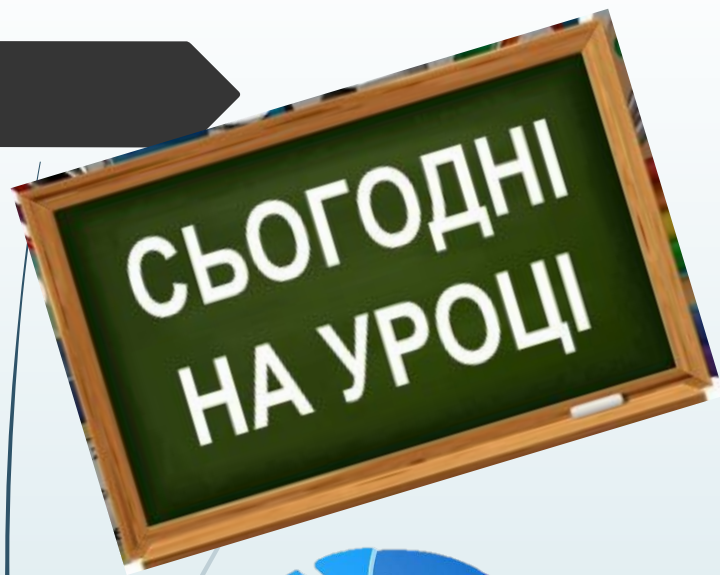
Дванадцять вересня Класна робота

Риторичні фігури:
антитеза, градація, повторення

Красномовство – це дар, який дозволяє нам оволодіти розумом і серцем співрозмовника, здатність тлумачити чи навіяти йому все, що нам потрібно.

Іржі Томан

□ Про те, як надати промові більшої переконливості, виділити істотне, підкреслити певні деталі та як підсилити смислове значення.

Перевірка Д/З

- Вправа 7. Скласти і записати невелику промову, використавши метафору та метонімію.
- Геть автомобілі, свободу велосипедам!
- Людина - частинка природної біосфери
- Збереження біосфери – необхідна умова виживання людини.

Бесіда з учнями

- Що таке промова?
- Назвіть основні способи вираження промови
- Які ознаки властиві промові?
- Що таке троп?
- Назвіть види тропів

Дайте визначення

- Метафора – це ..
- Метонімія – це ...
- Порівняння – це ..
- Синекдоха – це ...
- Перифраз – це ...
- Оксиморон – це ...
- Персоніфікація – це ...

Вправа 1. Знайдіть метафори, зокрема, такий їх різновид, як уособлення. Поясніть, чим метафора відрізняється від порівняння.

Надворі ревла сердита буря, стугоніла в стіни, стрибала по оселі, вила в димарі, гуркотіла у вікна (Панас Мирний).

І музику, немов природи плач, крутила на причілку завірюха (О. Кугай).

Сліпучо усміхнулася гроза (Л. Костенко).

По склу ковзнули пальчики дощу (Л. Коваль). Дощі витанцьовували мокрий джаз (Л. Весела).

Вправа 2. *Доберіть метафори до слів*

Гай –

Озеро –

Сонце –

Літо –

Серце –

Осінь –

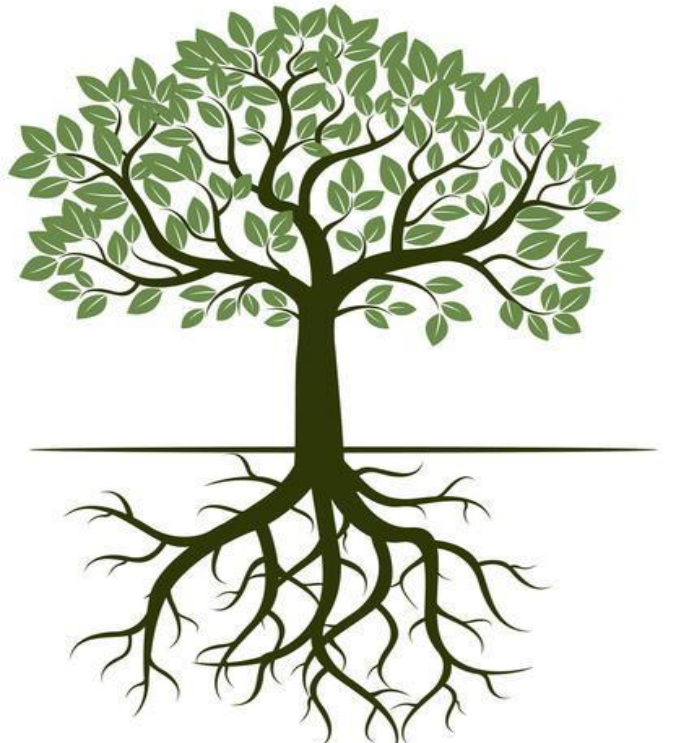
Очі –

ТЕОРЕТИЧНЕ МІРКУВАННЯ

- Прочитайте. Наскільки вдало графічне зображення «риторичного дерева» увиразнює будову промови? Чому для такого увиразнення обрано саме дерево?

Не лише підготовці виступу, а й його аналізу з давніх-давен надавали значної уваги. Для обговорення промови використовували так зване «**риторичне дерево**» — графічне узагальнене зображення головних складників виступу промовця перед публікою. З опорою на зображення риторичного дерева виділяли такі частини виступу:

- 1 — корінь — причина, котра спонукала промовця до виступу;
- 2 — стовбур — тема виступу;
- 3 — могутні гілки — основні, найбільш важливі думки;
- 4 — дрібніші гілки — частини, на які «розпадається», кожна з важливих думок;
- 5 — крона дерева, листя якої — мовні засоби, якими оратор передає свої думки;
- 6 — квіти — «прикрашання», які роблять мовлення виразним, переконливим, вишуканим. У теорії риторики такі «квіти» поділяють на тропи й риторичні фігури. Крім них, до «прикрашань» відносять цитати, прислів'я, крилаті вислови, дотепи (За Д. Александровим).

- Які частини «риторичного дерева» є відображенням плану виступу? Відповідь обґрунтуйте.

Тропи

Троп (художній засіб)

- слово,

уживане в переносному значенні.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Емоційність будь-якого тексту сильніша, якщо мовець знає і вміло використовує в своєму мовленні засоби виразності.

Засоби мовного вираження

тропи	риторичні фігури
лексичні засоби виразності, засновані на переносному значенні слова	синтаксичні виражальні засоби
<i>гіпербола, епітет, метафора, метонімія, оксиморон, персоніфікація, порівняння, синекдоха</i>	<i>антитеза, градація, повтор, риторичне запитання, риторичне звернення</i>

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Той, хто бажає гарно говорити або писати, повинен обов'язково добре мислити й хороший мати смак.

Риторичні фігури
(від гр. *rhētōr* — оратор
та лат. *gura* — образ,
вигляд, зображення) —

— особливі форми мовних конструкцій, які підсилюють виразність (експресивність) виступу, збільшуючи силу впливу на слухачів.

Мета використання риторичних фігур -

— **увиразнення змісту виступу** через його форму (будову словосполучень, речень, тексту)

Красномовство – це не що інше, як уміння надати красу логічним побудовам.

Риторичні фігури поділяють на такі групи:

прийоми діалогізації мовлення:

- риторичне звертання,
- риторичне запитання
- Риторичний ок

засоби полегшення сприйняття та запам'ятовування сприйнятого:

- порівняння,
- повтор

вирази, зміст яких визначає співвідношення лексичних значень ужитих у ньому слів:

- антитеза,
- градація.

АНТИТЕЗА -

протиставлення протилежних життєвих явищ, понять, почуттів, думок, людських характерів.

Найчастіше можна зустріти антитезу в афоризмах, прислів'ях та приказках.
«Ситий голодного не розуміє».

!!! Не плутайте із порівнянням - словесним виразом зіставлення двох **схожих** у якійсь характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим.

!!! На відміну від порівняння, при антитезі об'єкти мають бути **протилежні** за своїм лексичним значенням

(«...темні, як нічка, ясні, як день...»).

Завдання: у поданих уривках знайдіть і випишіть антитезу.

а) Трудно навіть розказати,
Що за лихо стало в краю, -
Люди мучились, як в пеклі,
Пан втішався, мов у раю...
Пан гуляв у себе в замку,
У ярмі стогнали люди,
І здавалось, що довіку
Все така неволя буде...

б) “В мужика землянка вогка,
В пана хата на помості;
Що ж, недарма люди кажуть,
Що в панів біліші кості!
У мужички руки чорні,
В пані рученька тендітна;
Що ж, недарма люди кажуть,
Що в панів і кров блакитна..!”

(Леся Українка. Поема “Давня казка”)

Градація -

нанизування виразів з усе зростаючим чи спадаючим значенням.

Отак, куме, і наш лях

З русином мудрує:

Тут нас топче, там уріже,

Ніде не дарує.

Тут притлумить, припече,

Заплює, зогидить.

Та ще й злий, що з тої праці

Та добра не видить.

“А най, - каже, - тую Русь

Трясця покоцюбить –

І б'ю її, й печу її,

Й ще мене не любить!

(І.Франко. “Майстер Свирид”)

Градація стає ще більш вираженою в поєднанні з анафорою (єдинопочаток).
Наприклад, давайте згадаємо найпопулярніший вираз Юлія Цезаря: **«Прийшов, побачив, переміг.**

Завдання: у поданому тексті знайдіть градацію, визначте, з якою метою її вжито

Так, мабуть, і в часи Бояна
Квітчалася пора весняна,
І крапали молоді дощі,
І хмари насувалися з Таращі,
І яструби за обрій углибали,
І дзвінко озивалися цимбали,
І в пралісах озера голубі
Вглядалися в небесну дивну ясність.
Все — як тоді. А де ж вона сучасність?
Вона в найголовнішому: в тобі.

(В. Мисик, «Сучасність»)

Повторення -

повторення однакових слів або виразів, що сприяє запам'ятовуванню основної думки, підвищує переконливість промови.

До повторів належать:

- Анафора (єдинопочаток)
- Епіфора (єдинозакінчення)
- Рефрен
- Асонанс
- Алітерація

Анафора (або єдинопочаток) – фігура мови, коли на початку речення або рядків повторюються однакові слова, словосполучення.

1) **Ні** попівськії тортури,
Ні тюремні царські мури,
Ані війська муштровані,
Ні гармати лаштовані,
Ні шпiонське ремесло
В грiб його ще не звело!

2) **Летять** стежини до Дніпра,
Летять хмарки, **летять** дороги,
Зібгавши куряву під ноги.
Летять студенти і монахи,
Летять мундири і папахи,
Летять солом'яні брилі,
Летять кленові костилі,
Летять берлини і підводи,
Летять віки, **летять** народи.

Епіфора – повторення однакових слів і звукосполучень у кінці рядків або строф із метою посилення виразності.

- 1) Я був **молодий і красивий**.
Невже **молодий і красивий**?
Це я **молодий і красивий**
Із далечі в далеч ішов!

- 2) Як розплутать клубок розл**ук**?
Випить дотик коханих р**ук**?
Як, притишивши серця ст**ук**,
Віднайти найчистіший зв**ук**?

Рефрен – повторення групи слів, рядка або кількох віршованих рядків у строфах.

Ти мене любиш

Зоряно-тихо,

Ти мене любиш

Ніжно-прозора,

Ти мене любиш, -

Трави притихли.

Ти мене любиш

В світлих узорах.

Асонанс – повторення однакових ГОЛОСНИХ звуків з метою надання милозвучності.

Не втікати**м**у б**і**льше від до**л**і,
Не здій**м**атимуть ві**х**оли с**н**ів,
М**р**ій, ф**ан**таз**ій**, і**л**юз**ій**... Довол**і**!
Я не ві**р**ю! – хай гасн**у**ть пі**с**ні.

О – спів, радість, відвага, сила духу.

І – спокій, ніжність, кохання, висота, переляк

А – голосіння, голосний крик, радість, страх

У – сум, біль, страх передчуття смерті

Алітерація – повторення приголосних звуків для посилення інтонаційної і смислової виразності.

1) Сипле, **с**теле **с**ад **с**амотній
Сірий **с**муток — **с**рібний **с**ніг, —
Сумно **с**тогне **с**онний **с**трумінь,
Серце **с**луха **с**мертний **с**міх...

2) **Г**римить! **Б**лагодатна **п**ора **н**аступає,
Природу **р**озкішна **д**рож **п**ронимає,
Жде **с**прага земля **п**лодотворної **з**ливи,
І **в**ітер **н**ад нею гуляє **б**урхливий,
І з **з**аходу темная **х**мара **л**етить –
Гримить!

Г – грім, гамір, битва, натовп

Р – рішучість, героїзм, рух, трагізм

Л – любов, ласка, ніжність

Ж, ч, ш, дж, з, с – шелест листя, плин ріки, сум, смерть, вітер

Домашнє завдання **НАПИШІТЬ, ВИВЧИТЬ** § 3-4

Власне

висловлення: (зно)

Що породжує успіх —
відвага бути собою чи
вміння
пристосуватися?

Умова власного висловлення

Кожна людина прагне бути успішною. І чим вище вона ставить собі планку для досягнення мети, тим краще. Фортуна не така вже й сліпа і надає перевагу тим, хто володіє особливими якостями, які допомагають людині пристосовуватися до різноманітних життєвих ситуацій.

Викладіть Ваш погляд на проблему:

**Що породжує успіх — відвага бути собою
чи вміння пристосуватися?**

ДОСЛІДЖЕННЯ-ОБҐРУНТУВАННЯ

- Прочитайте. Визначте головну думку висловлення. До виділених запозичених слів доберіть українські відповідники.

**КОРЕКТУВАТИ –
КОРИГУВАТИ**

Коректувати

Вносити корективи в щось, виправляти що-небудь тощо.

ТРЕНД:

Напря́м, тенденція

Успішність — одна з найбільш бажаних і проголошуваних цінностей у будь-якому суспільстві. Та чи збігаються критерії визначення успішності в різних людей? Чи однакові критерії мають люди різного віку, різних соціальних станів? Чи однаково визначають рівень успішності в різних країнах?

Звісно, критерії, за якими суспільство оцінює успішність, залежать від конкретних історичних, культурних та економічних умов, у яких перебуває на певний момент суспільство. На кожному етапі ці поняття **корегуються**. Нові **тренди** створюють нові приклади для наслідування.

Молодь мріє про тебе, успішносте! Сподівається на тебе, обмірковує й обирає до тебе шляхи!

Школярі і школярки! Дівчата і хлопці! Чи обговорювали ви такі шляхи з друзями, однокласниками, членами ваших родин?

ДОСЛІДЖЕННЯ-ОБҐРУНТУВАННЯ

- Прочитайте. Визначте головну думку висловлення. До виділених запозичених слів доберіть українські відповідники.

Успішність — одна з найбільш бажаних і проголошуваних цінностей у будь-якому суспільстві. Та чи збігаються критерії визначення успішності в різних людей? Чи однакові критерії мають люди різного віку, різних соціальних станів? Чи однаково визначають рівень успішності в різних країнах?

Звісно, критерії, за якими суспільство оцінює успішність, залежать від конкретних історичних, культурних та економічних умов, у яких перебуває на певний момент суспільство. На кожному етапі ці поняття корегуються. Нові тренди створюють нові приклади для наслідування.

Молодь мріє про тебе, успішносте! Сподівається на тебе, обмірковує й обирає до тебе шляхи!

Школярі і школярки! Дівчата і хлопці! Чи обговорювали ви такі шляхи з друзями, однокласниками, членами ваших родин?

- Прочитайте висловлення вголос, правильно його інтонуючи.
- Чи розраховані поставлені у висловленні запитання на одержання відповіді?
- Як називають такі запитання? Яка їх роль у мовленні?
- Кому адресовано висловлення? Прочитайте слова, які називають адресатів. Поясніть відмінність між власне звертанням і звертанням риторичним.
- Яка роль риторичних звертань і риторичних запитань у мовленні, зокрема ри торичному?

Зброя красномовства вимагає мудрості й чесності.

Риторичне запитання

— риторична фігура у вигляді запитання, яке не потребує відповіді: відповідь або закладено в ньому самому, або вона вже відома слухачам.

Риторичне запитання вживають із метою:

привернення уваги до певного явища:

Хочеш мови пізнати скарбницю? (Л. Забашта);

самим запитанням виразити ствердну думку:

Нащо правді словесна маска? (В. Симоненко);

активізації уваги слухача, його зацікавлення:

Як стати успішним у сучасному українському суспільстві? (З виступу).

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Красномовство – це мистецтво говорити так, щоб ті, до кого ми звертаємося, слухали не лише без труднощів, але із задоволенням.

Риторичне звертання—

риторична фігура, яка полягає в тому, що висловлення адресується не конкретній особі, а всім особам узагалі, відсутній особі, явищам природи, абстрактним поняттям.
Наприклад: *Читачу! Поглянь, усміхнись! (М. Рильський);
Веди мене, дорого правоти! (Д. Павличко).*

Мета риторичних звертань -

— надання висловленню емоційності, передання або вироблення в слухача (читача) певного ставлення до зображуваного.

ОБҐРУНТУВАННЯ

- Перепишіть, розставляючи розділові знаки. Визначте риторичні звертання й запитання. З'ясуйте їхню роль.

Друзі говорячи про життєвий успіх не забувайте розділяти соціальний та особистий. Особистий успіх це досягнення приватних цілей. Що ж стосується соціального успіху він передбачає досягнення цілей важливих для суспільства. Наприклад можна створити успішний аналітичний центр або написати потрібну людям мудру книжку.

Що є формальними ознаками успіху? Наукові відкриття технологічні досягнення перемоги в мистецьких конкурсах або спортивних змаганнях? Чи є ознаками успішності супермодна машина «крутий» годинник особливий телефон інший гламурний дріб'язок?

А може шановні сучасники українці критерії успішності залежать від рівня потреб людини які вона спроможна реалізовувати?

Питання старе як світ. Кожен із нас має на нього свою відповідь (З Інтернету).

- Обґрунтуйте вживання розставлених вами розділових знаків.
- На яке з поставлених у тексті риторичних запитань ви хотіли б відповісти? Зробіть це. У відповіді вживайте риторичні звертання й запитання.

Вибіркова робота

□ Прочитайте. Який із поданих виразів можна використати в промові «Як стати успішним»? Вибір обґрунтуйте.

Прагни не до того, щоб добитися успіху, а до того, щоб твоє життя мало сенс.

Альберт Ейнштейн

Вірте в себе! Вірте у свої здібності! Без скромної, але розумної впевненості у своїх силах ви не зможете стати успішним.

Н. В. Піл

Кожній людині протягом дня надано не менше десяти можливостей змінити своє життя. Успіх приходить до того, хто вміє їх використовувати.

Андре Моруа

КОМЕНТУВАННЯ

- Прочитайте.
- Що вам відомо про екологічний сталий розвиток? Чому ця проблема є актуальною й невідкладною? У відповіді вживайте риторичні запитання.
- Чи можна вважати прочитаний вами текст мотиваційним? До чого він мотивує?

2018 року участь в «Олімпіаді геніїв» у США взяло понад 1300 учасників. Для участі у змаганні було подано понад півтори тисячі проектів.

Команда України від Малої академії наук складалася з п'яти осіб. Двоє юних українців посіли четверті місця, ще двоє здобули бронзу.

16-річна маріупольська школярка виграла "Олімпіаду геніїв". Катерина Малкіна запропонувала екологічний метод утилізації поліетилену за допомогою... личинок жуків. Її відкриття вже встигли високо оцінити й в інших країнах.

«Олімпіада геніїв» (GENIUS Olympiad) сприяє глобальному розумінню екологічних проблем та сталого розвитку завдяки фундаментальній науці, мистецтву, інженерії, дизайну та розвитку бізнесу. Конкурс допомагає школярам сформувати навички та здобути знання, необхідні для того, щоб бути гідними громадянами, лідерами, науковцями, інженерами, митцями-професіоналами (З Інтернету).

НАПИШІТЬ, ВИВЧИТЬ § 3-4

Власне

висловлення: (зно)

Що породжує успіх —
відвага бути собою чи
вміння
пристосуватися?

Умова власного висловлення

Кожна людина прагне бути успішною. І чим вище вона ставить собі планку для досягнення мети, тим краще. Фортуна не така вже й сліпа і надає перевагу тим, хто володіє особливими якостями, які допомагають людині пристосовуватися до різноманітних життєвих ситуацій.

Викладіть Ваш погляд на проблему:

**Що породжує успіх — відвага бути собою
чи вміння пристосуватися?**

НАПИШІТЬ, ВИВЧИТЬ § 3-4

□ *Викладіть Ваш погляд на проблему:*

Живе лиш той, хто не живе для себе, хто для других виборює життя (В.Симоненко)